

Рибалко Л. М. Формування фахових компетентностей в майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання у ВНЗ / Л.М. Рибалко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» : зб. наук. праць / За ред. О.В. Тимошенка. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – Вип. 3К(84)17. – С. 411-414.

УДК 373.013.016

Л. М. Рибалко

ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ

***Анотація.** У статті розкрито проблему формування фахових компетентностей на засадах компетентнісного орієнтованого навчання студентів у ВНЗ. Обґрунтовано науково перелік фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання, подано опис результатів навчання студентів за напрямом підготовки «Здоров'я людини» та за спеціальністю «Фізичне виховання та спорт». Доведено, що основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання.*

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, фахові компетентності, майбутній фахівець з фізичної реабілітації, майбутній фахівець з фізичного виховання.*

***Аннотация.** Рыбалко Л. Н. Формирования профессиональных компетентностей в будущих специалистов по физической реабилитации и физическому воспитанию в ВУЗе*

В статье раскрыто проблему формирования профессиональных компетенций на основе компетентностно ориентированного обучения студентов в ВУЗе. Обоснованно научно перечень профессиональных компетентностей будущих специалистов по физической реабилитации и физическому воспитанию, дано описание результатов обучения студентов по направлению «Здоровье человека» и по специальности «Физическое воспитание и спорт». Доказано, что основными категориями обучения на основе компетентностного подхода являются компетентности и результаты обучения.

Ключевые слова: *компетентностный подход, профессиональные компетентности, будущий специалист по физической реабилитации, будущий специалист по физическому воспитанию.*

Abstract. Rybalko L. M. In the formation of professional competence of future specialists in physical rehabilitation and physical education in universities

In the article the problem of formation of professional competencies based on competency based learning students in high school. Scientifically substantiated list of professional competence of future specialists in physical rehabilitation and physical education contains a description of learning outcomes of students in the direction of «Human Health» and specialty «Physical education and sport».

Proved that the main categories of training on the basis of competence approach is competence and learning outcomes. The introduction of competence approach in the training of future specialists in physical rehabilitation and physical education in the physical education requires appropriate scientific and methodological support, which serves an educational program.

When the results of the study refers to integral factor that needs to know and understand the student to be able to demonstrate skills after graduation. Learning outcomes can be attributed to a single module or as to the period of study

(education first, second or third cycle). After all, they determine the requirements for awarding credits.

Based learning studentotsentrychnoho put the idea to provide students with maximum chances to get the first job in the labor market, increasing their "value" of employers (suitability for employment), thereby satisfying the actual needs of the latter. That is why there can be no opposition of learning outcomes competences, because between them is profound dialectical unity, integration of learning outcomes in their dynamic combination results in the acquisition by students corresponding competencies; while mastering certain competence requires mastering the specific knowledge, skills, learning outcomes.

Key words: *kompetentnostnyy approach, professyonal competence, the future for physical rehabilitation specialist, specialist on future physical education.*

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ВНЗ є однією з актуальних проблем сучасної вищої освіти. Адже молоде покоління має бути не лише готовим до професійної діяльності, життя при наявних соціально-економічних реформах, а й мати здатність легко пристосуватися до змінних умов сьогодення та бути конкурентоспроможними на ринку праці. Саме тому перед ВНЗ постає завдання якісної професійної підготовки компетентних фахівців відповідної спеціалізації, які глибоко усвідомлюють свою роль у суспільстві, вміють творчо використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці.

Наразі постає необхідність у висококваліфікованих фахівцях з фізичної реабілітації та фізичного виховання як на державному, так і регіональному рівнях. Про це засвідчує прогресивне зниження стану здоров'я українців, наявність тисячі людей з фізичними вадами та хронічними хворобами, які потребують відновлення втрачених фізіологічних і фізичних можливостей, а тому й фізичної реабілітації й адаптивної фізичної культури.

Саме тому не менш важливим є питання якісної професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання, здатних володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань. Адже, створення оптимальних умов для життєдіяльності людей, які потребують відновлення втраченого контакту з довкіллям, корекції та наступної психолого-педагогічної реабілітації, трудової адаптації й інтеграції в соціум, належить до першочергових державних завдань. Про це йдеться в затвердженій Указом Президента України цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації».

Актуальність дослідження. Професійна підготовка майбутніх фахівців із фізичної реабілітації та фізичного виховання має носити випереджальний характер, урахувувати багаторівневість вищої професійної фізкультурної освіти та впроваджувати інноваційні підходи до навчання. Запоруку підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання вбачаємо на засадах компетентісно орієнтованого навчання, результатом якого є компетентний фахівець зі сформованими фаховими компетентностями.

Затребуваність суспільства у компетентних фахівцях з фізичної реабілітації пояснюється: по-перше, погіршенням стану здоров'я населення, зокрема учнівської та студентської молоді; по-друге, наявністю безлічі хворих людей та інвалідів, які потребують постійної фізичної реабілітації та адаптації; по-третє, необхідністю розширення послуг з комплексу заходів спортивно-оздоровчого характеру, спрямованих не лише на реабілітацію та адаптацію до нормального соціального середовища людей з обмеженими можливостями, а й загального фізичного оздоровлення широких верств населення, які зацікавлені у формуванні та зміцненні свого стану здоров'я. Необхідність постає і у компетентних фахівцях фізичного виховання і

спорту, завдання яких залучення молоді до спорту та здорового способу життя, розширення сфери послуг для населення щодо використання здоров'язбережувальних технологій з метою активізації рухової активності й оздоровчо-рекреаційних заходів задля актуалізації здорового способу життя, а потому й формування, зміцнення та збереження здоров'я людини.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями. Упровадження компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання в системі фізичного виховання потребує відповідного науково-методичного супроводу, яким виступає освітня програма відповідно до дії Закону України «Про вищу освіту», який вступив у дію з 2015 року.

Упродовж 2015-2016 рр. викладачами кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка під керівництвом професора Рибалко Л.М. розроблено освітні програми: підготовки магістра із фізичної культури і спорту, викладача вищих навчальних закладів (фізичне виховання) галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», та підготовки бакалавра із фізичної реабілітації та рекреації, фітнес-тренера галузі знань 022 «Охорона здоров'я» спеціальності 227 «Фізична реабілітація». Основним складником освітніх програм є перелік визначених та схарактеризованих фахових компетентностей майбутніх фахівців та опис результатів навчання за кожною спеціальністю. При роботі над проектом керувалися методичними рекомендаціями щодо розроблення освітніх програм (авт. В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова) [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування змісту вищої освіти на засадах компетентнісного підходу є предметом низки наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Чимало науковців (В. Захарченко, С. Калашнікова, В. Луговий, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова) компетентнісний підхід пов'язують з утвердженням студентоцентричного

навчання, в основу якого покладені чітко визначені результати навчання та відповідні компетентності [4].

Навчання на засадах компетентнісного підходу, як стверджує Ю. Рашкевич, орієнтоване на студента (орієнтація на вихід), в основі якого є компетентнісна модель фахівця (профіль), створена за участі, поряд із викладачами, роботодавців, випускників, професійних організацій тощо [1].

Концепція студентоцентричного навчання є досить молодою. Утвердилася вона в навчальних закладах США у другій половині ХХ століття. Її розробниками були J.B.Watson та B.F.Skin, хоча лідером цього напрямку був R.Mager, який висунув концепцію застосування спеціальних формулювань (instructional goals) для результатів, які спостерігалися в процесі навчання [2].

Сучасного розмаху концепція студентоцентричного навчання досягла після 2000 р. у зв'язку з розвитком Болонського процесу. Важливим внеском в її імплементацію стали матеріали міжнародного проекту «Гармонізація освітніх структур в Європі», Тюнінг (Tuning educational structures in Europe, TUNING), який ініційований європейськими університетами (координатором проекту є Університет Деусто, Іспанія) за активної підтримки Європейської Комісії з метою поєднання політичних цілей Болонського процесу та Лісабонської стратегії реформування європейського освітнього простору [7]. Компетентнісному підходу до побудови освітніх програм і результатам навчання присвячено низку Болонських семінарів, монографій та статей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті, в якій розкриті результати наукового дослідження, є обґрунтування особливостей формулювання фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання у ВНЗ, представлення результатів навчання студентів в системі фізичного виховання та їх характеристика.

Загальнонаукове значення результатів дослідження формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та

фізичного виховання полягає у представленні переліку визначених фахових компетентностей та обґрунтування результатів навчання студентів за напрямом підготовки «Здоров'я людини» та за спеціальністю «Фізичне виховання та спорт».

Викладення основного матеріалу. Навчання на засадах компетентнісного підходу передбачає утвердження студентоцентризму й викладання, заснованого на прозорості кваліфікацій і об'єктивності результатів навчання.

Основними стратегічними напрямками такого навчання є [1, с. 23]:

1. Визначення переліку основних загальних компетентностей, які характеризують універсальні навички та вміння студентів, формою представлення яких є здатності.
2. Розроблення переліків основних фахових компетентностей в межах виділених предметних галузей.
3. Визнання ролі Європейської кредитно-трансферної системи та перетворення її у Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему.
4. Упровадження інноваційних підходів до навчання, викладання та оцінювання.
5. Забезпечення якості освіти в освітньому процесі.

Основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання, які на сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти.

Компетентності розглядаються як динамічне поєднання знань, навичок, умінь і здатностей [6, с. 27]. Формування в свідомості студентів компетентностей є завданням ВНЗ, які передбачені й спроектовані у освітніх програмах.

Компетентності формуються з різних навчальних дисциплін і оцінюються на різних етапах. Їх особливістю є те, що вони набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на

різних етапах вивчення за відповідною програмою, і, навіть, можуть починати формуватися в рамках програми одного рівня вищої освіти, а закінчувати формування на іншому, вищому рівні [3, с. 4].

Під результатами навчання розуміється інтегральний показник того, що повинен знати та розуміти студент, бути здатним продемонструвати вміння та навички після завершення навчання. Результати навчання можна відносити до окремого модуля або також до періоду навчання (освітньої програми першого, другого чи третього циклів). Адже вони визначають вимоги до присудження кредитів [5].

Отже, в основу студентоцентричного навчання покладено ідею максимального надання студентам шансів отримати перше місце роботи на ринку праці, підвищення їхньої «вартості» у роботодавців (придатності до працевлаштування), задоволення тим самим актуальних потреб останніх. Саме тому не може бути жодного протиставлення результатів навчання компетентностям, адже між ними є глибока діалектична єдність: інтеграція результатів навчання в їх динамічному поєднанні приводить до набуття особами, які навчаються, відповідних компетентностей; тоді як оволодіння певною компетентністю вимагає засвоєння конкретних знань, умінь, навичок, тобто результатів навчання.

Загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи:

- фахові, або предметно-спеціальні, компетентності (subject specific competences);
- загальні компетентності (generic competences, transferable skills).

Згідно з міжнародним проектом Тюнінг (Tuning educational structures in Europe, TUNING) перші залежать від предметної галузі й визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника [7]. Вони роблять кожну освітню програму індивідуальною)

Загальними компетентностями студент оволодіває в процесі виконання даної освітньої програми, але вони носять універсальний, не прив'язаний до предметної галузі характер. Прикладами загальних компетентностей є

здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо.

Загальними компетентностями майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання визначено:

1) *критичність та самокритичність* (здатність ставити завдання та їх вирішувати, для досягнення бажаних результатів із фізичної культури та спорту використовувати потрібну інформацію та методологію, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення);

2) *якість та етичні зобов'язання* (знання стандартів, необхідних для наукового дослідження і публікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність);

3) *креативність* (працювати самостійно, проявляти ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та представляти результат вчасно);

4) *міжособистісні навички та командна робота* (здатність працювати в команді, спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово, виконувати керівну роль; правильно розмовляти та писати згідно з різними комунікаційними стилями, а саме: неофіційного, офіційного та наукового);

5) *інструментальні* (здатність володіти базовими інформаційними технологіями (ІТ), використовувати ІТ для впровадження проєктів).

Загальні компетентності мають відповідати фаховим компетентностям. При розробленні освітніх програм їх розвиток обов'язково повинен бути запланований. Саме тому результати навчання є сукупністю компетентностей, що визначають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, яких набув студент після завершення освітньої програми.

Фаховими компетентностями майбутніх фахівців з фізичного виховання визначено:

- здатність до організаційно-управлінської діяльності в галузі фізичної культури і спорту, маркетингової діяльності з фізкультурно-спортивних послуг;

- здатність здійснювати спортивну підготовку в обраному виді спорту на основі положень дидактики, теорії та методики фізичної культури і вимог стандартів спортивної підготовки;

- здатність використовувати актуальні для певного виду спорту технології управління станом спортсмена, включаючи педагогічний контроль і корекцію;

- здатність планувати, проводити, інтерпретувати результати наукового дослідження та використовувати їх у практичній діяльності;

- здатність здійснювати педагогічну діяльність у галузі фізичної культури та спорту в освітньому просторі ВНЗ, проводити самостійну науково-дослідну роботу в галузі та оформлювати її результати;

- здатність оцінювати фізичні здібності та функціональний стан осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, застосовувати ефективні методи наукового дослідження в самостійній науково-дослідній діяльності в області теорії та методики фізичного виховання, спортивного тренування, оздоровчої та адаптивної фізичної культури;

- здатність до викладацької діяльності за освітніми програмами вищої освіти галузі фізичної культури та спорту;

- здатність визначати психологічні, фізіологічні та біохімічні особливості рухової активності та характер її впливу на організм людини з урахуванням статі і віку;

- здатність використовувати сучасні засоби комплексного оздоровлення людини, розробляти, планувати, використовувати та аналізувати фізкультурно-оздоровчі заходи з особами всіх нозологічних форм, гендерних і вікових груп

Розробляючи освітню програму підготовки магістрів із фізичної культури і спорту, викладачів вищих навчальних закладів (фізичне виховання) результати навчання формулювали таким чином, щоб можна було однозначно визначити факт та якість їх досягнення студентами. Адже результати навчання тісно пов'язані з компетентностями.

При розробленні переліку результатів навчання користувалися таксономією Блума:

1. Знання (Knowledge) – здатність запам'ятати або відтворити факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи тощо) без необхідності їх розуміння.

2. Розуміння (Comprehension) – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене. Це означає уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворити словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування (Application) – здатність використати вивчений матеріал у нових ситуаціях, наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач.

4. Аналіз (Analysis) – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез (Synthesis) – здатність поєднати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання (Evaluation) – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

Оскільки результати навчання асоціюються із тим, що студент може робити після завершення навчання, то згадані дієслова можуть служити основою для формулювання результатів навчання за кожним рівнем.

Головні висновки. Навчання на засадах компетентнісного підходу передбачає собою утвердження студентоцентризму й викладання, заснованого на прозорості кваліфікацій і об'єктивності результатів навчання. Основними категоріями навчання на засадах компетентнісного підходу є компетентності та результати навчання, які на сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти. Компетентності розглядаються як динамічне поєднання знань, навичок, умінь і здатностей. Формування в

свідомості студентів компетентностей є метою освітніх програм. Під результатами навчання розуміється інтегральний показник того, що повинен знати та розуміти студент, бути здатним продемонструвати вміння та навички після завершення навчання.

Перспективи використання результатів дослідження. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів такої багатогранної проблеми як компетентнісно орієнтоване навчання майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання. Подальшого вивчення потребують питання визначення та наукового обґрунтування педагогічних умов ефективного формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання, розроблення комплексної дидактичної моделі навчання студентів на засадах компетентнісно орієнтованого навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
2. Рибалко Л. Реалізація компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців із фізичної реабілітації / Ліна Рибалко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 64. – С. 52-59.
3. Рибалко Л. Упровадження інноваційних підходів до навчання – шлях модернізації змісту освіти / Ліна Рибалко // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2016. – Вип. 31. – С. 3-10.
4. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.
5. BolonskyiProcessNewParadigmHE.pdf. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56->

19/prezentatsii/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertivshchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.htm.

6. ECTS Users' Guide. – European Communities, 6 February 2009. [Electronic resource]. – URL: ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf.

7. Tuning educational structures in Europe, TUNING. [Electronic resource] – URL: www.unideusto.org/tuningeu.